

Talentgericht werken met kwetsbare jongeren

De opgetelde waarde van sport, kunst en cultuur

In een samenleving die gebaseerd is op prestaties en talent kunnen jongeren veel stress ervaren als ze niet mee kunnen komen. Het is zaak deze kwetsbare groep op een talentgerichte manier te benaderen, zodat ze weer successen ervaren. Sport, kunst en cultuur kunnen hierin een belangrijke rol spelen.

De participatiesamenleving is sterk in opmars. Dat klinkt niet verkeerd, een samenleving waarin iedereen mag meedoen. Wie kan daar nou op tegen zijn? Maar toch is dat meedoen voor de meest kwetsbare groepen in onze samenleving niet zo vanzelfsprekend. We leven namelijk ook in een prestatiesamenleving: de mate waarin talent is ontwikkeld bepaalt hoe hoog we kunnen klimmen op de maatschappelijke ladder.

Ook voor jongeren geldt in dit talentendiscours: als je je kansen niet benut en je talenten niet ontwikkelt, dan heb je het aan jezelf te wijten als je niet hogerop komt. Dit meritocratisch talentenadagium brengt veel stress teweeg bij kinderen en jongeren die dagelijks ervaren dat ze minder kansen hebben, of minder goed presteren dan hun leeftijdsgenoten (Swierstra et al. 2008; Kooijmans 2016).

Doelbewust,
's-Hertogenbosch.
Foto: Maïke
Kooijmans

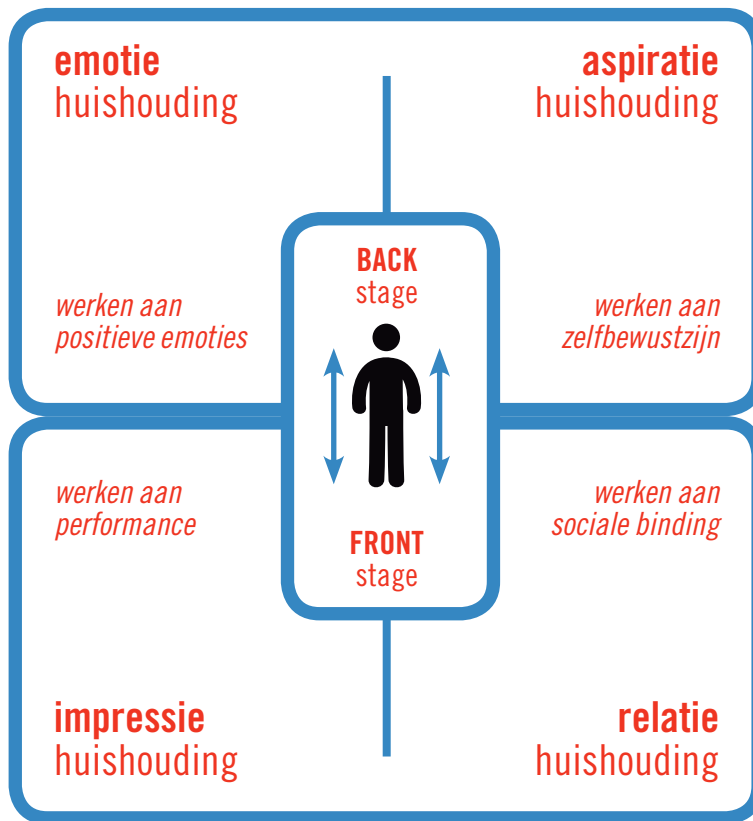
Sommige jongeren voelen zich daar schuldig over, of schamen zich. Ze uiten hun frustraties in boosheid of in vormen van deviant gedrag. Ze raken verslaafd, trekken zich terug, worden rebels of maken zich schuldig aan criminaliteit. Ze zijn in gevecht met zichzelf en hun omgeving in hun zoektocht naar succes. Hoewel de talentontwikkeling van deze groep onder druk staat, werkt het stigmatiserend om hen eenzijdig vanuit hun kwetsbaarheid te benaderen en hen als risicojongeren te bestempelen. Het gevaar ligt op de loer dat zij zich nog meer losers voelen, en zich daar vervolgens naar gaan gedragen. De sociaal pedagoog en filosoof Stijn Sieckelinck pleit ervoor deze jongeren niet alleen hun kwetsbaarheid, maar vooral ook hun gevecht te gunnen (Sieckelinck 2016).

Een relatief nieuwe benadering is om op een 'talentgerichte' manier naar deze groep te kijken,

en te zoeken naar alternatieve programma's, zodat zij succeservaringen kunnen beleven en achterstanden kunnen inhalen (Abdallah et al. 2016). Aan het einde van de vorige eeuw is de populariteit van talentprojecten explosief toegenomen en zijn de verwachtingen ervan hooggespannen. Tegelijkertijd is dan nog onduidelijk wat de effecten van deze programma's zijn (Kooijmans et al. 2008). Recent onderzoek toont echter aan dat sportieve en culturele talentprojecten een positief appel doen op jongeren bij wie de cognitieve talentontwikkeling achterloopt (Kooijmans 2016). Wat is de waarde van sport, kunst en cultuur voor kwetsbare jongeren?

Een dramaturgisch perspectief

Op basis van onderzoek naar de werking van sportieve en artistieke talentprojecten is een interventietheorie ontwikkeld (*a theory of change*) →

Figuur 1. *Interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk*
Bron: Kooijmans 2016, 95

(Kooijmans 2016). Dit is de opbrengst van een empirische studie naar de performance van jongeren op straat, voortbouwend op het *impression management*-concept van de socioloog Goffman (1959). Dit model bood houvast bij vragen als: hoe gedragen jongeren zich die veel van hun vrije tijd op straat doorbrengen? Welke indruk willen ze op anderen maken? En hoe gaan zij relaties met elkaar en met anderen aan?

Goffman legt aan de hand van theatermetaforen uit hoe mensen zich frontstage op een bepaalde manier presenteren, maar dat dat niet altijd overeenkomt met hun opvattingen en emoties backstage. Emotiesocioloog Hochschild (2003), een leerling van Goffman, onderzoekt specifiek die innerlijke wereld: wat gebeurt er met mensen als hun emoties en opvattingen (zij noemt dit *feeling rules*) niet in overeenstemming zijn met hoe zij denken dat zij zich moeten

voelen (*framing rules*)? Het emotiemanagement-concept van Hochschild helpt te begrijpen en beschrijven wat er backstage bij jongeren gebeurt die veel faalervaringen opdoen. Wat betekent het voor hen om op te groeien in een meritocratische samenleving, waarin de overtuiging leeft dat 'iedereen talent heeft en iedereen kan winnen, als je je best maar doet'? De dominante *framing rules* (iedereen heeft talent) en de individuele *feeling rules* (ik ben een loser) botsen in de binnenwereld van veel jongeren (backstage). Logischerwijs gaan zij op zoek naar andere wegen om zich te doen gelden, bijvoorbeeld door zich op straat (frontstage) extreem stoer te gedragen, in lijn met de *framing rules* van de straatcultuur.

Frontstage en backstage

Om te onderzoeken wat er frontstage en backstage met jongeren gebeurt die aan talent-

projecten deelnemen, zijn tussen 2010 en 2014 vijftig jongeren gevolgd in Brabantse jongerenwerkpraktijken, het voetbalproject *Doelbewust* in 's-Hertogenbosch, en hiphoprojecten van R-Newt uit Tilburg. Daaruit kwam naar voren dat sport-, kunst- en cultuurprojecten niet alleen een grote impact hebben op de ontwikkeling van de performance van jongeren (frontstage), maar dat het met name hun emotiehuishouding raakt (backstage). De analyse van het empirisch materiaal maakte duidelijk dat talentprojecten vier dimensies raken in de ontwikkeling van jongeren. Deze vier 'huishoudingen' zijn samengebracht in een interventiekwadrant (zie figuur 1).

Met name bij jongeren die worstelen met zichzelf is het belangrijk om erachter te komen hoe hun gedrag (de impressiehuishouding) en de wijze waarop ze zich sociaal binden (de relatiehuishouding) zich verhouden tot hun emotie- en aspiratiehuishouding (backstage). Vervolgens is het belangrijk dat begeleiders in gesprek met jongeren zoeken naar hun ambities en idealen (aspiraties) en naar mogelijkheden om succeservaringen op te doen (backstage), die een voorwaarde zijn voor een positieve talentontwikkeling en het uitdragen ervan (frontstage).

De waarde van sportieve en artistieke talentprojecten

Veel reguliere interventies (voor zogenoemde risicojongeren) zijn primair gericht op de frontstage huishoudingen: op het beïnvloeden van zichtbaar gedrag en relaties. Sport, kunst en

cultuur, zo bleek uit het onderzoek, raken jongeren in hun ziel: in hun emotie- en aspiratiehuishouding. Dit is 'backstage werk'.

Jongerenwerkers vertellen dat ze jongeren met doffe ogen tegenkomen, die niet (meer) over een kansrijke toekomst dromen. 'We moeten ze eerst leren weer in zichzelf te geloven. Door sport- en cultuurprojecten kunnen ze ervaren dat ze wel degelijk talenten hebben en erbij horen. Deze succeservaringen geven een boost' (Kooijmans 2016, 79-111).

Ook jongeren zelf vertellen over het boostende effect van talentprojecten, die als brandstof voor hen fungeren. Hun verhalen getuigen van nieuwe vergezichten. Voor veel jongeren werken de talentprojecten als een springplank naar reguliere – al dan niet professionele – sportverenigingen en podia. Ze hadden niet verwacht zo veel te kunnen bereiken. Helaas zijn er ook jongeren die in de talentprojecten negatieve ervaringen opdoen. Het hoge competitiegehalte van sommige *talentfactories* is voor dit type jongeren riskant, omdat de kans groot is dat ze opnieuw bij de verliezende groep horen, en dan van de regen in de drup kunnen belanden.

De opgetelde waarde

Kunst en sport hebben elk op een eigen manier impact op de ontwikkeling (motivatie en vorming) van jongeren. Dit wordt in interventiejargon de verschillende appelwaarde van sportieve en artistieke media genoemd.

Het is per individu en per groep verschillend welke affiniteit ze met de verschillende media hebben. Dat kan samenhangen met persoonlijke interesse of met trends, of met iets gemeenschappelijks wat mensen met elkaar verbindt. In Tilburg-Noord is bijvoorbeeld muziek een sterk bindend medium onder straatjongeren, terwijl dat in 's-Hertogenbosch, in de wijk van het onderzoek, voetbal is. Maar het zou ook kickboksen, of *freestyle running*, breakdance, rap of graffiti kunnen zijn.

Tegelijkertijd triggeren sport en kunst elk op een andere manier de vier huishoudingen. Het verschil zit hem met name in de rechterkant van het model: kunst en cultuur doen meer dan sport een appel op 'het vermogen om te aspireren' (Appadurai 2004). Kunst als medium prikkelt de verbeelding en raakt dus de aspiratiehuishouding. Sport, vooral teamsport, heeft juist een grote →

RNewt, Tilburg.
Foto: Ted Embregts

impact op de relatiehuishouding. Sport doet vooral een appel op de onderlinge binding (Boonstra et al. 2012).

Juist de combinatie en integratie van sportieve, kunstzinnige en culturele elementen geeft de meerwaarde in het talentgerichte jongerenwerk, de praktijkcontext van deze studie. Wanneer sport, kunst en cultuur geïntegreerd aangeboden worden, kunnen ze jongeren raken in hun frontstage én backstage huishoudingen. Door het creëren van een bijzondere (vaak speelse) setting, zoals een studio, een atelier of professioneel voetbalteam, is het mogelijk een andere wereld na te bootsen, die wezenlijk afwijkt van de alledaagse leefwereld van jongeren. Zo ontstaan ‘vrijplaatsen’ met eigen regels, symbolen, tenue, taal, gedrag. In zo’n community gelden eigen *framing rules*, waarbinnen jongeren oefenen om te gaan met andere emoties en kunnen experimenteren met ander gedrag. In zo’n gesimuleerde vrijplaats kunnen professionals vooral goed met jongeren aan de backstage huishouding werken, omdat ze andere *framing rules* kunnen ontwikkelen. Bijvoorbeeld de regels over wat geldt als succes. Niet het scoren van een doelpunt telt het zwaarst, maar goed samenspel. Niet een persoonlijk record genereert respect, maar dat iemand erg zijn best heeft gedaan (misschien wel achter de coulissen, of in de kleedkamer: letterlijk backstage, buiten het zicht van anderen). Uiteraard gaat het uiteindelijk ook om sportieve en artistieke prestaties: de performance en het applaus. Het vieren van successen is een belangrijke stimulerende factor.

Juist de combinatie en integratie van sportieve, kunstzinnige en culturele elementen geeft de meerwaarde in het talentgerichte jongerenwerk

Uit het onderzoek blijkt dat de talentontwikkeling bij de diverse jongeren verschillend en via diverse routes verloopt. Een professional kan op basis van een kansanalyse inschatten via welke huishouding jongeren verleid kunnen worden het beste uit zichzelf en elkaar te halen en zich positief te ontwikkelen. Zo blijkt het voor de ene jongere aantrekkelijk om in de projecten inspirerende en steunende relaties aan te gaan en bij een community te horen. Voor een ander is eerst een emotionele trigger nodig voordat hij in beweging komt, of is juist het werken aan de performance de ingang. Maar voor alle jongeren geldt dat sport, cultuur en kunst de aspiratiehuishouding raken. Een van de belangrijkste inzichten is dat jongeren die vastlopen in hun talentontwikkeling zich weer kunnen verwonderen (over zichzelf en anderen) en durven dromen. Dat is de opgetelde waarde van sport en cultuur. ●

Literatuur

- Abdallah, S., M. Kooijmans en J. Sonneveld (2016) *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk*. Bussum: Coutinho.
- Appadurai, A. (2004) ‘The capability to aspire: culture and the terms of recognition’. In: *Culture and public action*, 59-84.
- Boonstra, N. en N. Hermens (2012) ‘Sport als medicijn’. In: *Wat werkt nu werkelijk? Politiek en praktijk van sociale interventies*, 180-191.
- Goffman, E. (1959) *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin.
- Hochschild, A. (2003) *The commercialization of intimate life: notes from home and work*. Berkeley: University of California Press.
- Kooijmans, M. (2016) *Talent van de straat: hoe je jongeren kunt verleiden uit de criminaliteit te blijven*. Amsterdam: Van Gennep.
- Kooijmans, M. en M. Spierts (2008) ‘Straffer én socialer: een uitweg in de patstelling over moeilijke jongeren’. In: *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, nr. 6, 12-16.
- Sieckelinck, S. (2016) ‘Noem vechtende jongeren niet kwetsbaar’. Op: www.allesoversport.nl, 17 november. (www.allesoversport.nl/artikel/noem-vechtende-jongeren-niet-kwetsbaar)
- Swierstra, T. en E. Tonkens (red.) (2008) *De beste de baas? Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.